

febrer 1981

SERRA D'OR

LA GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA,
OBRA ENLLESTIDA

Jordi Pujol

TOPONÍMIA DELS SOTS FERÉSTECS

Carles Albesa

ALBERT BOADELLA, EL DIT A L'ULL

Jordi Coca

RECORD DE SEBASTIÀ GASCH

Alexandre Cirici i Joan Brossa

passar el dia,
empènyer
l'any

el renaixement

Heus ací una altra «categoria» historiogràfica que caldria revisar, als Països Catalans. Hi ha hagut la discussió global, ja vella, de si es pot parlar o no d'un «Renaixement» diguem-ne hispànic. ¿N'hem tingut un, de «Renaixement», a casa nostra?... Jo aventuraria la hipòtesi que sí però poc. O sigui: pràcticament, res. Hem tingut un bon romànic, un il·lustre gòtic, un discret «illuminisme», un romanticisme nerviós, uns quants modernistes afables, un noucentisme pontifical, una avantguarda mediocre, però, ¿un «Renaixement»? El dubte és metodològic. Comencem per discutir què hem d'entendre per «Renaixement». Hi ha un determinat esforç cultural renovador que, amb Bernat Metge com a símbol, convindria qualificar d'«humanista», i només que d'«humanista». ¿Són sinònims «Humanisme» i «Renaixement»? En el moment oportú, ni Barcelona ni València no eren Florència. I amb això ja està dit tot. L'«italianisme» de la cultura catalana del xv provenia de Nàpols. I ja era una sort. Però la brillant pedanteria que envoltava Alfons el Magnànim ¿era, a Nàpols, «renaixentista»? ¿I què signifiquen uns quants plagis del Petrarca, unes poques invocacions retòriques a la moda, quan en el fons tothom era «medieval»? Ho era Ausias Marc. Ja no ho va ser tant Roís de Corella, mecenas, tanmateix, d'alguna primera edició d'Eiximenis: Corella, cultivador d'un ovidianisme tènue i traductor del Cartoixà, ¿no podria passar per un «renaixentista»? Jo no gosaria afirmar-ho. Vives? Vives escrivia en llatí i per al públic cosmopolita del moment. Va emigrar als disset o als divuit anys, fugint de la Inquisició, que havia devastat la seva família. Els comentaristes piadosos de Vives, i Maians el primer, han procurat donar-ne una imatge «ortodoxa»: d'un devot resignat. ¿Fou això, realment, Vives? Caldria llegir-lo directament, i no

a través de la traducció castellana i capciosa de Llorenç Riber. Potser Vives sí que fou un home del Renaixement, com el seu amic Erasme. En tot cas, Joan Lluís Vives, a Oxford o a Bruges, ¿era encara «català»? O «valencià»? Pensem, altrament, en el *Tirant*. Si traiem del *Tirant* els plagis, en resta un festival eròtic, i poca cosa més. Joanot Martorell, viatger a Anglaterra, a Flandes, a Itàlia, restà ideològicament medieval. Com Jaume Roig. *L'Espill* de Roig és una temptativa frustrada de «novella» burgesa. Va ser Milà i Fontanals qui proposà *L'Espill* com una primera de la «picaresca» castellana. No està tan clar, això. I Milà tampoc no podia dir sinó el que va dir: era el seu temps. ¿I els erasmistes? N'hi havia a València, n'hi havia a Barcelona. No en sabem gairebé res. Bataillon consigna que el primer lector de Rabelais a la Península fou un tonsurat de València que es deia Conques. Conques, Conquers, no importa, va traduir al català el *Libre de Job*, text ja insòlit en els costums lingüístics locals del xvi. El Sant Ofici va raptar aquesta traducció de Job. ¿No va ser, ací i a tot arreu, la Inquisició una arma «anti-renaixentista»? És un altre problema. Jordi Ventura ha exhumat uns quants processos de judaïtzants a la València de les darreries del xv i les primeries del xvi. Algunes de les víctimes eren lletraferits, però ningú no diria que fossin «renaixentistes». Judaïtzants sí que sembla que ho eren: ara, es limitaven a fabricar versos piadosos a la Mare de Déu. Hipocresia, autodefensa? No hi ha manera de saber-ho. El Renaixement és Maquiavel, Montaigne, Bacon. És gent així. Quina correspondència tenien entre nosaltres? I com saber-ho? Quines eren les lectures dels catalanoparlants del Renaixement? Convindria aclarir-ho, perquè ells eren el nostre Renaixement. Què llegien, i, doncs, què

pensaven? No solien escriure. O escrivien tractats de gramàtica, llatina, és clar, on citaven Erasme. Un dia, a les primeries del xvi, a València, els estudiants de l'Estudi General van representar uns «colloquis» del Rotterdamès. En català i —sobretot— en castellà, la producció local fou considerablement miserable. A Barcelona, del tot. A València, la cort de la reina Germana de Foix i el seu tercer o quart marit, el duc de Calàbria, encara va tenir una certa fascinació. ¿O no haurem de retrotraure la data a l'edició del *Cancionero General*, el 1511? I continuo preguntant: ¿tot això era «renaixentista»? Com valorar-ho? ¿Quantes monografies prèvies necessitem per projectar una simple opinió vacil·lant?... Després hi ha el problema de la frontera entre el Renaixement i el Barroc. «Renaixement» i «Barroc» són designacions aproximatives. ¿Quan acaba el Renaixement? ¿I quan comença el Barroc? Però, si a penes hem tingut «Renaixement», ¿hem tingut «Barroc»? Quin és el nostre barroc? La gloriosa imbecilitat de Romaguera? O ja ho era Roís de Corella? «Las constantes meridionales del Barroco», escrivia Guillem Díaz-Plaja. ¿Barroc Corella, barroca la «valenciana prosa»? Però, ¿i el Renaixement? És un punt de recerca: si hem tingut un Renaixement que fos alguna cosa més que «humanisme» —traduccions del llatí—, que no ho era. El Renaixement «europeu» implicava ruptures estètiques i ideològiques. Valdria la pena de veure-ho: de veure si hem tingut un Renaixement vàlid. Em sembla que Carles Riba pensava que no. I jo m'hi apunto. Si no és que per «Renaixement» fem una reducció familiar i condescendent, com fem amb l'Avantguardisme, amb el Romanticisme, amb el Barroc... — JOAN FUSTER.

LLET D'AMETLLES ...és bona i d'aliment.